

Dawne zapomniane polskie rezydencje na Białorusi (III)

Podróż szlakiem dawnych polskich rezydencji na Białorusi, nie uwzględnionych w dziele Romana Aftanazego, na przedrozbiorowych Kresach I Rzeczypospolitej (dawne województwa mińskie, witebskie i mścisławskie), które po 1918 r. weszły w skład ZSRR. Obecnie jest to wschodnia Białoruś.

Bychów. Dawny zamek Chodkiewiczów z XVI w.

Daszkówka. Dawny dwór Żukowskich z początku XX w.

około 40 kilometrów na południe od Mohylewa, na prawym brzegu Dniepru, położone jest miasteczko Bychów, z dawnym zamkiem Chodkiewiczów. W latach 1590-1619 hetman Jan Karol Chodkiewicz wznosił na wysokim brzegu dniewprzymym okazały zamek z drewniano-ziemnymi fortyfikacjami bastionowymi. Była to wówczas jedna z najpotężniejszych fortec na wschodnich Kresach. Dalszej rozbudowy dokonał Lew Sapieha, który ufortyfikował także miasto. W latach 1654-1655 zamek wytrzymał 11-miesięczne oblężenie wojsk kozackich i moskiewskich Iwana Zołotareńki i M. Trubeckiego. W 1659 r., po kolejnym długotrwałym oblężeniu, został zdobyty przez Rosjan na skutek zdrady, lecz wkrótce odzyskany przez Stefana Czarnieckiego. Kolejne oblężenia miały miejsce w czasie wojny północnej. Na początku XVIII w. twierdzę przekształcono w barokową rezydencję z pałacem, wieżą zegarową i reprezentacyjną fasadą od strony Dniepru. Podczas gruntownej przebudowy w XIX w. zamek utracił większość dawnych detali architektonicznych. Zachowały się mury obwodowe, budynek dawnego pałacu, dolna część wieży zegarowej, koszary oraz jedna z narożnych wież. Po II wojnie światowej umieszczono tu zakład przemysłowy. W 1998 r. obiekt był opuszczony i zdezastwowany. W sierpniu 2004 r. pożar strawił dach i górne partie ścian.

Kilka kilometrów na południe od Mohylewa, również na prawym brzegu

Dniepru, położone jest miasteczko Daszkówka. Okoliczne dobra należały w przeszłości do kniaziów Sołomereckich, w XIX w. do Połubińskich, a pod koniec stulecia do Żukowskich. Jest tu eklektyczny dwór, dobrze utrzymany, wzniesiony na planie nieregularnym na początku XX w. Do prawej bocznej elewacji przylega kwadratowa trzykondygnacyjna wieża. Elewacje dekorowane są pilastrami, gzymsami i półkolistymi nadokiennikami. W dawnej sali balowej zachował się sufit z rozetą i profilowany gzyms. W 1998 r. w dworze mieścił się ośrodek szkoleniowy rolnictwa. W otoczeniu park krajobrazowy opadający tarasami ku rzece, z aleją wjazdową, ogromnym gazonem i stawem.

W odległości około 25 kilometrów na północny wschód od Homla, przy samej granicy z Rosją, położona jest trudno dostępna wieś Demianki, z której po katastrofie czarnobylskiej w 1986 r. wysiedlono prawie wszystkich mieszkańców (pozostały po nich stare drewniane domy). Być może także wtedy został ostatecznie opuszczony dawny zespół pałacowy, należący w 2. poł. XIX w. do Gerardów, rodziny prawdopodobnie pochodzenia francuskiego. Niewiele wiemy o tej rodzinie, ani o (otoczonym gęstym zdziczałym parkiem krajobrazowym) eklektycznym, bardzo malowniczym pałacu. Wszystkie jego elewacje mają bogate dekoracje (arkady, obramienia okienne, wieńczące gzymsy kostkowe i fryzy). Pałac jest budowlą dwukondygnacyjną, wzniesioną na planie nieregularnym. Do korpusu głównego przyle-

gają: czworoboczna wieża zwieńczona krenelażem oraz boczne skrzydło z werandą. Jeden z narożników ma kształt półkolistej ryzalitu. Parter jest boniowany. W głównym wejściu widoczny jest wgłębny portyk z oryginalną arkadową dekoracją. W zrujnowanym wnętrzu zachowała się sklepiona klatka schodowa z arkadami. Park opada tarasami ku rzece Ipuć, w którym stoją nowe budynki szkoły, również opuszczone. Zachowały się fragmenty otaczającego rezydencję muru. Do wsi, położonej w skażonej „strefie czarnobylskiej” (a ponadto w strefie przygranicznej), w 2002 r. obowiązywał zakaz wjazdu. Dojechałem tam przypadkowo napotkaną ciężarówką (ukryty między robotnikami budowlanymi), kilkakrotnie kontrolowaną po drodze przez milicję. Miałem też szczęście, że ciężarówka ta po dwóch godzinach wracała do Homla.

Wykonane zdjęcia dokumentacyjne były nagrodą za poniesione ryzyko.

Kilka kilometrów na północny zachód od Klecka, w obwodzie mińskim, leży wieś Domatkanowice. W odległości 1 km od wsi, w dawnym majątku Studeniec, należącym w 2 poł. XIX w. do Korbutów, stoi ich neoklasyceistyczny parterowy dwór z przełomu XIX i XX w. Dwór ma kształt litery L. Północne skrzydło jest murowane, południowe – drewniane. W elewacji głównej widoczne są dwa czterokolumnowe portyki z trójkątnymi frontonami. Ściany zewnętrzne opilastrowane. W 1999 r. w dworze mieściła się szkoła.

W odległości kilku kilometrów na wschód od rejonowego miasta Kopyl, w obwodzie mińskim, położona jest wieś Hrozówek. Tamtejszy zespół dworski stanowił dawniej całość z sąsiednim Hrozowem, gdzie znajduje się okazały (obecnie zdewastowany) klasycystyczny pałac Mierzejewskich (wielokrotnie opisywany). Parterowy, klasycystyczny dwór w Hrozówku, na planie wydłużonego

prostokąta, wznosił prawdopodobnie Seweryn Mierzejewski około połowy XIX w. Po II wojnie światowej zainstalowano tu zakład przetwórstwa spożywczego. W wyniku przeróbek i dobudówek dwór utracił wartość zabytkową. Bez zmian pozostała elewacja ogrodowa dekorowana gzymsami i obramieniami okien. Z portyku pozostały cztery kolumny (pierwotnie było ich zapewne sześć). W 1999 r. obiekt był opuszczony. W pobliżu stoją dwa zrujnowane budynki gospodarcze, pozbawione już dachów, jeden z kamienia polnego, drugi z cegły.

Kilka kilometrów na południowy wschód od Homla położona jest wieś Korzeniówka. Tamtejszy pałacyk, zwany też domkiem myśliwskim, został wzniesiony w 2. poł. XIX w. dla Paskiewiczów, którzy swą główną rezydencję mieli w Homlu. Dlaczego wśród dawnych polskich rezydencji wymieniam obiekt będący własnością potomków zniechęconego przez Polaków kata powstania listopadowego? Potraktowałem go jako ciekawostkę, zresztą nie zawsze synowie odpowiadają za grzechy ojców. Nie bez znaczenia był też doskonały stan zachowania pałacyku, który nie był dla mnie zaskoczeniem (za czasów sowieckich dewastowano przede wszystkim rezydencje będące kiedyś własnością Polaków). Obecnie zajmuje go stacja eksperymentalna Instytutu Leśnictwa Akademii Nauk Białorusi. Dwukondygnacyjny budynek ma plan prostokąta. W środkowej części występuje płytki ryzalit o boniowanych narożach, zwieńczony trójkątnym frontonem z kartuszem herbowym. Z czerwoną barwą nie tynkowanej cegły kontrastują jasne obramienia okien i drzwi. W otoczeniu fragmenty parku ze starodrzewiem, alejami i stawem. ■

Fot. autor

Demianki. Dawny pałac Gerardów z końca XIX w.

Domatkanowice. Dawny dwór Korbutów z przeł. XIX i XX w.

Hrozówek. Dawny dwór Mierzejewskich z XIX w.

Korzeniówka. Dawny pałacyk Paskiewiczów z 2. poł. XIX w.